

บทที่ 6

บทสรุป

ในสถานการณ์ที่ความเปลี่ยนแปลงจากภายนอก ได้ไหลบ่าเข้าไปในชุมชนชาวเขาผ่านทางนโยบายและโครงการพัฒนา ทั้งจากภาครัฐและเอกชน จนก่อให้เกิดผลกระทบทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของชุมชนอย่างมากมาย ไม่ว่าจะเป็นการละทิ้งความเชื่อเดิมหันไปรับคริสต์ศาสนา ก้าวออกจากชุมชนเข้าสู่ระบบการศึกษาสมัยใหม่แทนการเรียนรู้ภูมิปัญญาในการทำไร่ เดินทางออกนอกหมู่บ้านเพื่อรับจ้างแรงงานเพราะเชื่อว่าเป็นทางเลือกที่จะมีรายได้ที่เป็นตัวเงิน หรือการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตไปสู่การปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพื่อการค้าเช่นปัจจุบัน ในงานศึกษาที่ผ่านมา มักจะทำการศึกษาและวิเคราะห์ไปในแนวทางเดียวกันว่า ชุมชนห่างไกลที่ได้รับผลกระทบจากงานพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ชุมชนชาวเขานี้ ถูกการพัฒนาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ปรับตัว จนไม่มีภาพของความเป็นชุมชนแต่เดิมเหลืออยู่ให้เห็นอีกต่อไปแล้ว หรือในงานศึกษาบางชิ้นถึงกับสรุปว่า การพัฒนาจากภายนอก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การครอบงำทางการศึกษาของรัฐบาลไทย ที่มีความต้องการเบื้องหลังจะให้ชาวเขากลายเป็นคนไทยโดยกระบวนการศึกษานี้ จะทำให้อัตลักษณ์ของชาวเขาสูญหายไปในที่สุด เป็นต้น

การศึกษา และการทำการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ในลักษณะนี้ เป็นการวิเคราะห์และมองชุมชนชาวเขาด้วยกรอบความคิดที่ว่า ชุมชนชาวเขาเป็นฝ่ายตกอยู่ใต้อำนาจครอบงำของโครงสร้างสังคมใหญ่อย่างไม่อาจหลีกเลี่ยง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่องานศึกษานั้นเกี่ยวข้องกับเรื่องผู้หญิง ทำให้ขาดมุมมองที่จะทำการศึกษาและทำความเข้าใจในแงุ่มที่ชาวบ้านเป็น 'ผู้กระทำทางสังคม' ไปเสีย ในงานชิ้นนี้ ที่มีความพยายามจะอธิบายให้เห็นถึง 'การเป็นผู้กระทำทางสังคม' ของผู้หญิง ด้วยความเชื่อพื้นฐานที่ว่า ในชุมชนหนึ่งชุมชนใดต้องประกอบด้วยมนุษย์ทั้งสองเพศ การวิเคราะห์ชุมชนและมองว่าชุมชนนั้น เหมือนหนึ่งมีเพียงผู้ชายในการกำหนดกฎเกณฑ์ทุกอย่างเสียแล้วนั้น ทำให้ประวัติศาสตร์ของการพัฒนาและการต่อสู้ในส่วนที่สำคัญที่สุดของมนุษยชาติถูกจิกกัดไปหลายหน้าที่เดียว

แต่เดิมที่ชุมชนปกากะญอ เเมอท่า ยังคงเชื่อถือในความเชื่อดั้งเดิมตามวัฒนธรรมของตนอยู่ การดำเนินชีวิตต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการตั้งหมู่บ้าน การทำมาหากิน หรือการปัญหาเกี่ยวกับความเจ็บไข้ได้ป่วยของคนในชุมชนล้วนต้องอาศัย 'อำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ' ในการให้การดูแลคุ้มครอง ปกป้องรักษา และช่วยเหลือบรรเทาให้สิ่งเลวร้ายต่างๆ ผ่านพ้นไป โดยการประกอบ 'พิธีกรรม' เพื่อจัดการให้สิ่งเลวร้ายต่างๆ ผ่านไปอย่างสงบสันติ ในเวทีพิธีกรรมดังกล่าว จะจำกัดไว้เฉพาะสมาชิก 'ผู้ชาย' เท่านั้น

ผู้ชายจึงมี 'พิธีกรรม' เป็นพื้นที่ทางสังคมในการแสดงบทบาทของตน ในขณะที่ผู้หญิง ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ผูกติดอยู่กับระบบการผลิต จึงเข้าไปมีบทบาทและมีความสามารถในการจัดการและควบคุมการผลิตอย่างเต็มตัว เพื่อพวยรักษาและคงไว้ซึ่งความอยู่รอดของชุมชน พื้นที่ของบ้านและการผลิตจึงเป็นเสมือนพื้นที่ทางสังคมที่ผู้หญิงแสดงบทบาทของตนเองอย่างเต็มที่เช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม แม้จะมีการแบ่งให้ผู้ชายมีพื้นที่ในเวทีของพิธีกรรม และผู้หญิงอยู่ในภาคการผลิตของครัวเรือน ทว่า ทั้งพิธีกรรมและการผลิต ต่างก็เลือกอำนวยความสะดวกต่อกันและเกื้อกูลให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ ความอยู่รอด และความสงบสุขของชุมชนทั้งสิ้น

ต่อมาเมื่อชุมชนตัดสินใจรับคริสต์ศาสนาเข้ามาแทนที่ความเชื่อดั้งเดิม แน่ใจว่าก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในชุมชนไม่ว่าจะเป็นพิธีกรรมทุกอย่างถูกยกเลิก พิธีกรรม ซึ่งเคยเป็นพื้นที่ในการแสดงบทบาทของผู้ชายในชุมชนตามความเชื่อดั้งเดิมหายไป ส่งผลให้อุดมการณ์ที่ผูกโยงกับการปฏิบัติพิธีกรรมมิได้รับการต่อยอดอีกต่อไป ผลก็คือ ระบบครอบครัวและระบบเครือญาติที่แสดงเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสายตระกูลถูกล้มคลอน บทบาทหน้าที่และอำนาจที่นำซึ่งของผู้ชาย ในฐานะผู้ประกอบพิธีกรรม จึงลดความสำคัญลงไปด้วย อย่างไรก็ตาม สิ่งที่สะท้อนให้เห็นในการเปลี่ยนแปลงด้วยการรับคริสต์ศาสนา ก็คือ ศักยภาพของชุมชนในการเลือกใช้ศาสนาเป็นสะพานเพื่อก้าวเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม เพราะในสถานการณ์นี้เอง ผู้ชายได้เลือกก้าวเข้าสู่ฐานอำนาจรูปแบบใหม่ 'ไม่ว่าจะเป็นอำนาจที่เป็นทางการ โดยการเข้าเป็นกลุ่มพวกเดียวกับทางราชการ และอำนาจในรูปของ 'เงินตรา' ที่เข้าไปมีอิทธิพลในหมู่บ้าน พร้อมกับก้าวเข้าไปของเศรษฐกิจแบบทุนนิยม

นอกจากนี้ คริสต์ศาสนายังมีทัศนคติที่ดีต่อผู้หญิง การให้โอกาสทางการศึกษากับเยาวชนหญิง ทำให้โลกทัศน์และพื้นที่ทางการเมืองอื่นๆ เปิดกว้างสำหรับพวกเธอ เธอจึงมีทางเลือกและทางออกมากขึ้น ในภาวะที่บทบาทภาคการผลิตของพวกเธอกำลังล้มคลอนและถูกทำให้ลดความสำคัญลง ด้วยเงื่อนไขภายนอกต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นความเสื่อมของระบบนิเวศและทรัพยากรที่ถูกทำลาย ส่งผลให้ผลผลิตภายใต้ความรับผิดชอบของเธอ ซึ่งเคยใช้เลี้ยงดูสมาชิกในครัวเรือน ไม่เพียงพอต่อความต้องการบริโภคของครอบครัวอีกต่อไปแล้ว

การเปลี่ยนแปลงอีกครั้งหนึ่งในชุมชน เดือดร้อน ก็คือ การก้าวเข้าสู่กระบวนการผลิตเชิงพาณิชย์ โดยการสนับสนุนจากมูลนิธิพัฒนาโครงการหลวง ภายใต้นโยบายหลักของรัฐส่วนกลาง ในอันที่จะยกระดับคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของพวกเรา ให้ดีขึ้นตามมาตรฐานของ 'การพัฒนาตามแบบของประเทศไทย' ทำให้ชาวปกากะญอบ้าน เดือดร้อน มีโอกาสก้าวเข้าสู่โลกของการศึกษา และโลกของคนเมืองมากขึ้น ประกอบกับกลไกเศรษฐกิจแบบตลาดและอุดมการณ์ที่แปลกใหม่จากสังคมเมือง ทั้งอุดมการณ์บริโภคนิยมและปัจเจกชนนิยมที่เข้าไปแทรกแซงในชุมชน จนทำให้เกิดการปรับตัวและการเปลี่ยนแปลงจากการผลิตเพื่อยังชีพไปสู่การผลิตเชิงพาณิชย์ และจากวิถีการดำรงชีวิตที่เรียบง่ายไปสู่การดำรงชีวิตในรูปแบบใหม่ตามแบบสังคมเมือง

แม้ว่า ชุมชนจะต้องพบกับปัญหาต่างๆ มากมายเมื่อชุมชนปรับเปลี่ยนการผลิต เข้าสู่การผลิตเชิงพาณิชย์ เช่น ความแตกต่างทางชนชั้น ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน การแย่งชิงทรัพยากรน้ำ การแข่งขันทางวัตถุเพื่อยกระดับตัวเองและครอบครัวตามระบบคุณค่าใหม่ จนทำให้ความเป็นอยู่และการดำรงชีวิตลำบากยากแค้นขึ้น แต่สิ่งที่น่าสนใจอยู่ที่ ความพยายามปรับตัวทางวัฒนธรรมของชุมชนเพื่อรับมือและต่อกรกับปัญหาต่างๆ อย่างเข้มแข็ง แม้ว่าจะต้องมีการเปลี่ยนระบบการผลิต การปรับเปลี่ยนบทบาทในการผลิต หรือทำความเข้าใจกันและกันใหม่ในระหว่างหญิงชาย สิ่งนี้ต่างล้วนสะท้อนให้เห็นถึงการไม่ยอมจำนนของมนุษย์ในการดำรงชีวิตนั่นเอง

ในท่ามกลางสังคมวัฒนธรรมปกาเกอะญอดั้งเดิม ซึ่งมีโครงสร้างสังคมและระบบครอบครัวในแบบสังคมมาตุพศ์ หรือสังคมหญิงเป็นใหญ่โดยทั่วไป มีการสร้างความเป็นหญิงชายให้มีบทบาททางเพศที่แตกต่างกัน โดยให้ผู้ชายพัฒนาบุคลิกภาพที่เป็นตัวของตัวเองและมีความรู้สึกที่เข้มแข็งต่อตัวเอง ในขณะที่ ผู้หญิงเติบโตขึ้นมาด้วยสถานภาพที่มั่นคง ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของตัวเอง ทำให้ทั้งสองเพศมีทัศนะที่เป็นบวกต่อกันและกัน ไม่สับสนหรือกตัญีเพศใดเพศหนึ่ง

รวมทั้งระบบครอบครัวและเครือข่ายความสัมพันธ์ทางเครือญาติของผู้หญิงในชุมชน ยังมีส่วนช่วยในการควบคุมความแตกต่างด้านฐานะความเป็นอยู่และการแบ่งแยกชนชั้นต่างๆ ในชุมชนอีกด้วย ทำให้ผู้หญิงมีความมั่นคงและมีป้อมปราการในการต่อรองอำนาจกับผู้ชาย ประกอบกับที่ไม่มีการยึดถือ ครอบครอง หรือผูกขาดปัจจัยทางการผลิตอย่างชัดเจน ความสัมพันธ์ทางสังคมจึงมีลักษณะของความ 'เท่าเทียม' กันค่อนข้างสูง

นอกจากการสร้างทางวัฒนธรรม ระบบครอบครัว และระบบโครงสร้างสังคม ซึ่งได้ยกย่องให้ผู้หญิงมีบทบาทฐานะทางการเป็นผู้ผลิตที่สำคัญของสังคมแล้ว ในส่วนตัวของเธอเอง เธอยังสามารถแสดงให้เห็นถึงความรู้และความชำนาญ ในกระบวนการผลิตแทบทุกขั้นตอนของการทำไร่ข้าว เริ่มตั้งแต่การรู้จักพันธุ์ รู้จักดิน รู้ระยะเวลาในขั้นตอนต่างๆ และรู้วิธีการดูแลรักษา ความรู้ความชำนาญของพวกเธอนี้เอง ทำให้พวกเธอกลายเป็นคนวางแผนและเป็นแรงงานหลักของการทำไร่ข้าว นอกจากนี้ บทบาทของพวกเธอในการใช้ความรู้ที่มี ยังแน่นยำให้เห็นถึงพื้นที่ทางสังคม ที่ไม่แบ่งแยกระหว่างไร่และบ้านออกจากกันอีกด้วย ดังเห็นได้จากทุกครั้งที่เราเก็บเกี่ยวเมล็ดพันธุ์ใดๆ และต้องการเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์นั้นไว้ สำหรับการผลิตปีหน้า เธอจะก้าวออกจากไร่มุ่งสู่บ้านในตอนเย็นพร้อมกับเมล็ดพันธุ์เหล่านั้น ไปเก็บรักษาไว้ในครัว ซึ่งนอกจากจะเป็นสถานที่ในการนึ่งหาอาหาร และเป็นที่พักผ่อนสำหรับสมาชิกทุกคนให้สัมผัสกับหน้าที่ของ 'บ้าน' แล้ว หิ้งไม้เหนือเตาไฟ ซึ่งสร้างอย่างแข็งแรง ประกอบด้วยชั้นสำหรับวางของหลายชั้น ยังเป็นเสมือน 'ห้องเก็บเมล็ดพันธุ์' อย่างดีอีกด้วย จนอาจกล่าวได้ว่า ในขณะที่ผู้หญิงปกาเกอะญอสามารถแสดงบทบาทอย่างดี ทั้งในบ้านและในไร่ เธอก็ได้ทำหน้าที่ในการเชื่อมพื้นที่ ทั้งบ้านและไร่เข้าไว้ด้วยกันให้สนิทขึ้นด้วยเช่นกัน

ความรู้และความชำนาญในไร่ของผู้หญิงปลูกกะเทาะญอ นำไปสู่อำนาจในการควบคุมและจัดการกับองค์ประกอบต่างๆ ในเชื้ออำนาจต่อการผลิต ไม่ว่าจะเป็นการจัดการ 'สิทธิการใช้ที่ดิน' และการจัดการ 'แรงงาน' การจัดการกับองค์ประกอบเหล่านี้ นอกจากจะแสดงให้เห็นถึงการควบคุมทรัพยากรในครัวเรือนของผู้หญิงแล้ว ยังตอกย้ำถึงเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมผ่านสายเครือญาติของพวกเธอที่เข้มแข็งอีกด้วย ทำให้เห็นว่าในภาคของการผลิตนั้น เมื่อผู้หญิงเข้าไปมีส่วนร่วมในการผลิต หรือเป็นแรงงานสำคัญในการผลิต มีความรู้ความชำนาญในระบบการผลิต และมีความสามารถที่จะเข้าถึง ควบคุม และจัดการกับปัจจัยทางการผลิตต่างๆ ผู้หญิงในสังคมแบบนี้ จึงมีสถานภาพค่อนข้างสูง เมื่อเปรียบเทียบกับผู้หญิงในสังคมแบบอื่น

ดังนั้น เมื่อชุมชน เมือท่า ได้เปลี่ยนแปลงระบบการผลิตเพื่อยังชีพไปสู่การผลิตเชิงพาณิชย์นั้น ส่งผลให้ขั้นตอนทางการผลิตต่างๆ ตั้งแต่การเลือกพื้นที่ การปลูก การเก็บเกี่ยวผลผลิต รวมไปถึงจนถึงการระดมทุนและการจัดการแรงงาน สูญเสียและปรับเปลี่ยนไป และความสัมพันธ์ทางสังคมในแบบเครือญาติถูกลดคุณค่าลง สิ่งเหล่านี้ผลักดันให้ชุมชนปลูกกะเทาะญอจำเป็นต้องออกไปพึ่งพาตลาด ทุน และแรงงานภายนอกชุมชนมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม ในบริบททางการผลิตของบ้าน เมือท่า นั้น แม้จะปรากฏให้เห็นการผลิตเชิงพาณิชย์ที่เข้มข้นบนพื้นที่หนึ่งแปลง ได้แก่ การเปลี่ยนที่นาหลังฤดูการเก็บเกี่ยวไปเป็นสวนดอกเก็ดหรือแปลงกระหล่ำปลี หรือทั้งสองอย่าง ทว่า ลักษณะของการผลิตเชิงพาณิชย์ในบ้านเมือท่า ก็ไม่ได้ส่งผลให้ชุมชนต้องพึ่งพาภายนอก เช่นที่ปรากฏให้เห็นในงานศึกษาโดยทั่วๆ ไปดังกล่าว ทั้งนี้เป็นเพราะที่ดินบนดอยสูงที่มีอย่างจำกัด แต่ละครัวเรือนสามารถถือครองได้ไม่มากนัก รวมทั้งมูลนิธิพัฒนาโครงการหลวง ที่มีได้ใช้ระบบทุนนิยมอย่างเต็มรูปแบบ แต่เป็นลักษณะของ 'ทุนนิยมอุปถัมภ์' นั้น ให้โอกาสและเปิดทางเลือกที่มากกว่าทุนนิยมเต็มรูปแบบในชุมชนอื่นๆ ก็เป็นไปได้

ประกอบกับประสบการณ์ที่สะสมมาเป็นระยะเวลาถึง 20 ปี ทำให้ชาว เมือท่า เริ่มหาทางออก ให้กับปัญหาแรงงานและปัญหาเงินทุนได้ด้วยตัวเอง โดยผ่านทางเครือข่ายความสัมพันธ์ในชุมชน และเครือข่ายสมาชิกกลุ่มแม่บ้านที่มีขึ้นใหม่ ด้วยการให้เครือข่ายความสัมพันธ์ทางเครือญาติมาจัดการแรงงานตามระบบเดิม แม้จะมีรายละเอียดที่ซับซ้อนขึ้นตามระบบการผลิตที่เป็นเช่นนั้นก็ตาม หรือการใช้การระดมแรงงานจากเครือข่ายการจัดการทางสังคมในแบบใหม่ ที่เรียกว่ากลุ่มออมทรัพย์แม่บ้าน มาเป็นแหล่งระดมทุนที่สำคัญในการดำเนินกิจกรรมเพื่อการพาณิชย์ต่างๆ ในชุมชน

จึงพบว่า ในบางครั้งครัวที่ไม่มีเงินทุนมากพอสำหรับการผลิต จะหันไปใช้แรงงานในครัวเรือนของตนเอง ซึ่งถือเป็นการขูดรีดตัวเองมากขึ้น และพยายามใช้โอกาสในการเข้าถึงเงินทุนต่างๆ ที่มีมาเสนอถึงในชุมชน ทำให้เห็นว่า ภายใต้วิกฤตทางการผลิตของการขาดแคลนแรงงานและเงินทุน ซึ่งชุมชน โดยทั่วๆ ไป มักต้องหันหน้าเข้าพึ่งพาตลาดภายนอกชุมชนนั้น ทว่า ชาว เมือท่า มีความพยายามที่จะดิ้นรนเพื่อช่วยเหลือตนเอง โดยใช้พื้นฐานความช่วยเหลือที่มีในชุมชนมาก่อน เช่น ใช้เครือ

ข่ายการจัดการแรงงานที่เคยมาในอดีต มาเป็นกลุ่มแรงงานที่จะจ้างวานโดยมีต้องพึ่งแรงงานนอกชุมชน หรือใช้เครือข่ายสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเป็นหนทางในการเข้าถึงเงินทุน และผสมผสานความรู้ระหว่าง ความรู้พื้นฐานด้านการผลิตตามภูมิปัญญาดั้งเดิม (ของผู้หญิง) กับความรู้สมัยใหม่ในการผลิตที่ทันสมัย (ของผู้ชาย) เข้าด้วยกัน เป็นต้น ความพยายามเหล่านี้ จึงช่วยแก้ไขวิกฤตให้เบาบางลงและทำให้ชุมชน เติบโต สามารถปรับตัวกับวิกฤตทางวัฒนธรรมนี้ได้ในเวลาเดียวกัน

โดยภาพปรากฏที่ว่า เมื่อโครงสร้างทางสังคมของชุมชนที่มีระบบการผลิตเป็นแบบเชิง พาณิชยนี้ เป็นโครงสร้างสังคมที่ให้โอกาสและอำนาจกับผู้ชายเพียงอย่างเดียว ทำให้ผู้หญิงที่เคยเป็น แรงงานสำคัญในการผลิต เป็นแกนกลางในการจัดความสัมพันธ์ทางสังคม และมีความสำคัญเชิงโครงสร้าง ถูกผลักให้ออกไปอยู่ชายขอบของชุมชน เป็นการมองและอธิบายชุมชนโดยมองไม่เห็นการเป็น 'ผู้กระทำของชาวบ้าน' แต่อย่างใด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง 'ผู้หญิง' ด้วยความเป็นจริงทางสังคมที่ว่าชุมชน ชาวเขาที่ก้าวเข้าสู่กระบวนการผลิตของกระแสการพัฒนา ต่างก็ถูกผลักไปอยู่ชายขอบของส่วนกลาง ทั้งสิ้น ในบริบทที่ชุมชนชายขอบได้รับผลกระทบมากมายจากภายนอกต้องปรับตัวอยู่ตลอดเวลา สมาชิกในชุมชนทั้งผู้หญิงและผู้ชาย ต่างก็ต้องต่อสู้ดิ้นรนและตกอยู่ในภาวะเป็นรองด้วยกันทั้งสองเพศ

นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนหนึ่งๆ นั้น ไม่สามารถนำรูปแบบสำเร็จรูป ของสังคมใดๆ มาตรวจวัดและจัดกลุ่มได้ ด้วยชุมชนมีความแตกต่างทางประวัติศาสตร์ ภูมิรู้เบื้องหลัง และศักยภาพของสมาชิกในชุมชนที่แตกต่างกัน ชุมชน เติบโต ในปัจจุบัน ยังคงอยู่ในระหว่างการปรับ และก่อรูปโครงสร้างทางสังคมอยู่ตลอดเวลา การศึกษาสมัยใหม่ ที่ดูจะเป็นการครอบงำอุดมการณ์ ชายเป็นใหญ่ของสังคมไทย มิได้มีพลังมากนัก เพียงพอให้เห็นเค้าของการปะทะประชันทางระบบคิด แบบดั้งเดิมกับแบบใหม่อยู่ ทั้งนี้เป็นไปเพื่อให้สามารถอธิบายปรากฏการณ์ต่างๆ มากขึ้น ดังนี้ จึงไม่สามารถบอกได้ว่าตามการสร้างทางวัฒนธรรมแบบใหม่นี้ จะก่อให้เกิดผู้หญิงและผู้ชายในลักษณะเช่นใดกันแน่

ท่ามกลางบริบททางสังคมใหม่นี้เอง ภาพการดิ้นรนและปรับตัวด้วยการผสมผสานทาง ความคิดต่างๆ เข้าด้วยกัน ทำให้ผู้หญิงได้รับการยอมรับจากชุมชน ดังนั้น ถ้าความสามารถในการ ควบคุมทรัพยากรภายในครัวเรือน การตัดสินใจในการผลิต และการได้รับการยอมรับจากชุมชนที่อาศัย อยู่ คือ สิ่งที่แสดงให้เห็นถึง 'สถานภาพที่สูง' ของผู้หญิงแล้ว ภาพปรากฏของผู้หญิงในชุมชน เติบโต ก็เป็นเช่นเดียวกันนี้ อย่างไรก็ตาม เมื่อชุมชนโครงสร้างสังคมและระบบครอบครัวที่เปลี่ยนไป สอดคล้อง ให้ความซับซ้อนมากมายในชุมชน ประกอบกับความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีการแบ่งแยกชั้นฐานะทาง เศรษฐกิจอย่างเห็นได้ชัดเจนนยิ่งขึ้น ความพยายามที่จะแยกแยะวิเคราะห์ให้เห็นถึงการปรับตัวในสังคม ที่ซับซ้อนดังกล่าวจึงน่าสนใจ

จากการศึกษาพบว่า ครัวเรือนยากจนนั้น มีโอกาสในการเข้าถึงการพัฒนาที่มาจากภายนอกไม่มากนัก ยกตัวอย่างเช่น ไม่สามารถเข้าเป็นสมาชิกโครงการหลวงได้ ด้วยไม่มีที่ดินหรือมีที่ดินที่ไม่อุดมสมบูรณ์พอกับพืชพาณิชย์ ทำให้พวกเขาไม่ได้ก้าวเข้าสู่กระบวนการผลิตเชิงพาณิชย์ พวกเขาจะยึดวิถีการผลิตแบบเดิมเพื่อทำไร่ข้าว แม้ไร่ข้าวในที่นี้ จะไม่สามารถหมุนเวียนได้อีกแล้ว ทว่า ภูมิปัญญาที่เคยมีมา ก็ได้รับการรักษาและสืบทอดต่อในกลุ่มครัวเรือนนี้เอง นอกจากนี้ ความพยายามของพวกเขา โดยเฉพาะสมาชิกของกลุ่มครัวเรือนไร้ที่ดินนั้น ในการที่จะเข้าถึงรายได้ที่เป็นเงินสดให้มากขึ้น เพื่อแสดงถึงความสามารถในการครอบครองอำนาจรูปแบบใหม่นั้น ทำให้พวกเขาเลือกก้าวเข้าสู่การเป็นแรงงานรับจ้างในเมือง ที่เปิดกว้างสำหรับพวกเขามากกว่าตลาดแรงงานในชุมชนเอง

บริบทใหม่ ดังกล่าว ส่งผลให้ผู้ขายมีพื้นที่ทางสังคมเพิ่มมากขึ้น และใช้โอกาสที่จะเข้าถึงพื้นที่ทางสังคมที่เพิ่มมากขึ้นนี้ มาเป็นเครื่องมือในการต่อรองอำนาจที่ได้เปรียบกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการต่อรองกับกลุ่มครัวเรือนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่า ในขณะที่ผู้หญิงนั้น แม้พื้นที่ทางสังคมของพวกเขาก็จะเพิ่มมากขึ้นเช่นกันจากบริบทสังคมสมัยใหม่นี้ ทว่า ในทางปฏิบัติ พื้นที่ทางสังคมเหล่านั้น ไม่ได้ทำให้เขามีโอกาสในการเข้าถึงอำนาจต่อรองมากนัก ด้วยภาระหน้าที่ในครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นการเลี้ยงดูลูกน้อย หรือการดูแลบ้านเรือน เป็นข้อจำกัดโอกาสเหล่านี้เสีย สถานภาพทางสังคมของพวกเขาก็ด้อยกว่าโดยเปรียบเทียบ อย่างไรก็ตาม ภาระหน้าที่ในครัวเรือนของพวกเขาก็ถือได้ว่าเป็นการสืบทอดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเอาไว้อย่างเหนียวแน่น

ในกลุ่มครัวเรือนฐานะปานกลาง ความเข้มข้นในการเข้าถึงการผลิตเชิงพาณิชย์มีมากขึ้น กล่าวคือ ในกลุ่มใช้น้ำในพื้นที่ชลประทาน พวกเขาจะสามารถทำการผลิตตลอดปี ใช้แรงงานในครัวเรือนและแรงงานรับจ้างผสมผสานกันไป แต่ขึ้นอยู่กับสายตระกูลของพวกเขาเอง การเข้าถึงและการจัดการน้ำนั้น เป็นการใช้อำนาจในเครือข่ายสายตระกูลเครือญาติเธอภายใต้ ระบบโครงสร้างขององค์กรทางสังคม คือองค์กรเหมืองฝาย ในขณะที่อีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งใช้พื้นที่นาเช่าในบริเวณน่าน้ำท่วมธรรมชาติ การเช่าที่นา ถือเป็นกลยุทธ์ใหม่ของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม แต่ถูกนำมาใช้ในเครือข่ายสายเครือญาติ ซึ่งนอกจากนี้ ยังมีการใช้แรงงานภายในครัวเรือนอย่างเข้มข้น ทั้งสามี-ภรรยา รวมถึงลูกๆ ของพวกเขา ความพยายามที่จะจัดการการผลิตในครัวเรือนของทั้งหญิงและชายในกลุ่มครัวเรือนปานกลางนี้ ทำให้ความสัมพันธ์ของทั้งสองเพศ เป็นไปในลักษณะเกื้อกูลกันและกันมากกว่าจะเป็นการทะเลาะเบาะแว้ง ประกอบกับผลประโยชน์ของการผลิตเชิงพาณิชย์ ที่จะได้รับหลังจากการร่วมมือกันในทุกส่วน ทำให้ความสัมพันธ์ในกลุ่มเครือญาติจากทั้งสายตระกูลผู้หญิงและสายตระกูลผู้ชาย เป็นไปเพื่อต่อสู้กับสายตระกูลคู่แข่งเสียมากกว่า เช่นนี้ จึงส่งผลให้สถานภาพที่สูงอยู่แล้วของผู้หญิง ได้รับการยอมรับมากยิ่งขึ้น

สำหรับกลุ่มครัวเรือนฐานะร่ำรวย ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีอำนาจภายในชุมชนมาก สืบทอดจากอำนาจความเป็นลูกสาวของหัวหน้าหมู่บ้าน ผู้ตกลงใจตั้งหมู่บ้านคริสต์ และพี่น้องที่เข้ามาอาศัยเป็น

กลุ่มแรกพร้อมๆ กัน ในยุคก่อตั้งหมู่บ้าน ต่อมาเมื่อองค์กรพัฒนาทั้งหลายเข้าไปทำงานในชุมชน ก็ต้องผ่านกลุ่มที่เป็นกลุ่มผู้นำทางความคิดกลุ่มนี้ ทำให้กลุ่มนี้สามารถเข้าถึงโอกาสที่มาหยิบยื่นให้ก่อนใคร และมักแบ่งปันโอกาสเหล่านั้น สำหรับญาติพี่น้องใกล้ชิดเท่านั้น แสดงให้เห็นถึงอำนาจในการเข้าถึงทรัพยากรที่มีอย่างมากมาย นอกจากกลุ่มครัวเรือนนี้จะมีที่ดินในถือครองมาก มีอำนาจในการเข้าถึงทรัพยากรจากภายนอกมากกว่ากลุ่มครัวเรือนอื่นๆ และยังมีอำนาจที่เป็นเงินในมือมากกว่าผู้อื่นแล้ว พวกเขายังมีอำนาจในการจัดการและตีความหมายหลายๆ อย่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การให้ความหมายต่อบทบาท หน้าที่ และสถานภาพของกลุ่มพวกตนเองในชุมชน

สถานภาพทางสังคมที่ได้รับการยอมรับจากชุมชนเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ประกอบกับอำนาจที่สามารถเข้าถึงได้ใหม่นี้ ส่อแสดงให้เห็นว่า ผู้หญิงในกลุ่มครัวเรือนร่ำรวย มีอำนาจในการต่อรองมากยิ่งขึ้น ในขณะที่ผู้ชายซึ่งดูจะด้อยกว่า ทั้งในพื้นที่ทางสังคมที่จำกัดและการยอมรับในสังคมที่น้อยกว่า เมื่อเปรียบเทียบกับผู้หญิง